

Силко Є.М.
аспірант кафедри
естетичного виховання

**Українська етнопедагогіка, етнографія та національне виховання.
Становлення та розвиток української етнопедагогіки.**

У статті стисло описується генезис української етнопедагогіки і можливості використання її безцінного спадку в умовах сучасної школи.

Ключові слова: етнопедагогіка, національна школа, виховання.

Освітнє, наукове і філософське вчення і система поглядів на розвиток освіти в Україні викладено у „Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті”.

Згідно з цією доктриною: „Освіта – стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства” [2].

Одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти є національне виховання, що спрямовується на залучення громадян до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основні цінності вітчизняної та світової культури.

Проблема виховання хвилює людство віками. До її розкриття зверталися вчені, психологи, педагоги, батьки і громадськість. Незважаючи на плідні теоретичні та практичні дослідження, значні методичні напрацювання, через складність даної проблеми існує досить багато питань з приводу розвитку та виховання дитини в сучасних умовах сім’ї і школи.

Спостереження науковців за поведінкою дітей та молоді в суспільстві викликають певну стурбованість за наше майбутнє. В різних дослідженнях відзначається, що цінність людського життя, як і його зміст, втрачають міцне підґрунтя. Розривається система виховання. Серед молодих батьків досить занижений рівень культури взаємин. Через засоби масової інформації пропагуються негативні способи людської поведінки. Часті конфлікти дорослих, розрив наступності поколінь. Сотні тисяч батьків вимушені виїздити за кордон і важкою працею заробляти гроші на проживання, а діти залишаються недоглянутими, без материнської і батьківської опіки. Загалом, досить часто відбуваються негативні події, тому що розпадаються сім'ї, і виникає складна проблема належного виховання молодого покоління. Науковці вказують і на те, що кризові ситуації, застійні явища в українському суспільстві сьогодні, як і завжди в подібні історичні періоди, породжують попит на обдаровану особистість, котра нестандартно мислить, наділена сильною волею і колосальною працездатністю [3].

Не викликає сумніву і той факт, що не можливо сформувати гармонійно розвинену особистість без естетичного виховання, без прищеплення дитині любові і поваги до родини, Батьківщини, краси у навколишній дійсності. Одним із невичерпних джерел саме естетичного розвитку є народна система виховання або етнопедагогіка. Елементи народної мудрості з успіхом можна використовувати на уроках образотворчого мистецтва, демонструючи учням чудові зразки виробів народних майстрів з гончарства, килимарства, художнього розпису, гутництва тощо. Тим самим вчитель одночасно виховує естетичний смак учнів і здійснює значний вплив на посилення національної самосвідомості особистості.

Окремо необхідно зупинитись на темі органічної єдності з природою в етнографічних працях відомих українських вчених. Адже саме з природою, її явищами тісно пов'язані будь-які елементи народної мудрості – від жартівливих пісень до забобонів та вірувань наших пращурів. Великою шаную

та любов'ю (а нерідко і страхом) до рідної природи просякнуті чудові народні повір'я та приказки, святкові обряди. Тому, дуже слушно і корисно залучати учнів до розуміння таких зразків народної мудрості з метою поліпшення недбайливого, а подекуди й варварського, ставлення сучасної молоді до природи, прищеплення любові до рідного краю й бережливого ставлення до природи взагалі.

У фундаментальних працях з народної, зокрема родинної педагогіки М.Стельмаховича, В.Скуратівського С.Бабишина, Г.Довженок, розкриваються мета, завдання, принципи і методи українського народного виховання, вказується на залежність від потреб громадськості, об'єктивних законів суспільного розвитку. Народною педагогікою вироблені прекрасні засоби, зокрема народна творчість (фольклор), які є сильним і потужним рушієм для розвитку пізнавальної потреби дитини, розвитку мислення, мовлення, художніх смаків. Загалом, художні етнопедагогічні засоби впливають на розвиток культури дитини водночас на кількох рівнях: раціональному, емоційно-чуттєвому та художньому, де величезного значення набуває естетичний чинник [4].

З огляду на це, немає жодних сумнівів у необхідності звернення до комплексу проблем етнопедагогіки (генезис, морально-релігійна культура, традиційна народна система виховання, її засоби, перспективи і стратегія розвитку), як науки, що допоможе розкрити дійсні джерела народної мудрості, відродити та розвинути накопичені знання.

Педагогічна наука довела, і навчально-виховна практика високорозвинених країн світу переконливо показала, що найкраща школа – це та школа, яка побудована на традиціях національної етнопедагогіки, з урахуванням найпрогресивніших здобутків науки, де учні вчать рідною мовою, якнайбільше дізнаються про свій народ, державу. Кожен конкретний народ саме через рідну школу продовжує себе у своїх нащадках, генерує свій національний дух, характер, психологію, традиційну культуру, спосіб життя.

Якщо враховувати таку закономірність, що в Німеччині ростять німця, в Японії – японця, то цілком природно, що Україна має плекати українця. І найкраще це може робити національна школа, побудована на засадах етнопедагогіки, передових здобутках вітчизняної педагогічної науки, прогресивних народних традиціях.

Етнопедагогіка є колискою і базою сучасної наукової педагогіки. Сьогодні вона цікавить багатьох учених як неосяжне поки що джерело ефективних методик морального виховання, способів розвитку творчих здібностей, систем загартування та оздоровлення.

Посилення уваги до етнографічних знань спостерігається вже в просвітницькому XVIII столітті. Зародженню етнографії як науки передувало накопичення етнографічних знань, витoki яких сягають часів Київської Русі. У славнозвісній пам'ятці «Повісті временних літ» вперше було сформульовано принципово важливе для етнографії як науки положення про своєрідність усіх племен і народів. Інші, не менш важливі для становлення етнографії положення,— про походження народів, їх розселення, систему звичаїв, традицій, матеріальну культуру та духовний світ — згадуються у таких пам'ятках: «Слово о полку Ігоревѣ», «Слово о погібелі Руськія землі», у Густинському літописі, «Роксоланії» С.Кльоновича, «Хроніці» Феодосія Сафоновича, старшинських літописах Самовидця, С.Величка, Г.Гребінки та ін.

По мірі накопичення етнографічних знань формувалась етнографія як наука. Першим свідченням зародження української етнографії стала «Програма» для опису України Ф.Туманського, а також спеціальна народознавча розвідка Г.Калиновського «*Опис весільних українських простонародних обрядів*». Українська етнографія має своєрідну природу формування: вона зароджувалася на народознавчій основі, на ґрунті фольклору і літератури, концентруючи головну увагу на дослідженні духовної культури. Предметна спрямованість української етнографії логічно виникала із своєрідного стану тодішньої України — напівколоніальної національної

окраїни. Українська інтелігенція намагалася через осмислення духовності українського народу виявити його потенції для визволення й здобуття волі.

Українська етнографія біля своїх витоків формувалася переважно як описова дисципліна. Вона ґрунтувалася на базі трьох народознавчих центрів: Харківського університету (початок XIX ст.), Київського університету (40-і рр. XIX ст.) та Львова (кінець XIX ст.). Харківська «романтична» школа (І.Срезневський, А.Метлинський, М.Костомаров, К.Сементовський та ін.) зосереджувалася, насамперед, на вивченні міфології і демонології; київська (М.Максимович, П.Куліш, Т.Шевченко, О.Афанасьєв-Чубинський, П.Чубинський та ін.) — на вивченні етнічної історії і культури, розпочавши систематичні етнографічні обстеження, утворивши «Етнографічно-статистичну експедицію»; львівська (М.Грушевський, І.Франко, В.Гнатюк, Ф.Колесса, В.Шухевич та ін.) — на розробці карпатської проблематики, висвітлюючи її на сторінках першого спеціального друкованого органа "Етнографічний вісник" та "Матеріали до українсько-руської етнології".

У XIX — на початку XX ст. центрами етнографії в Україні стають Харківський, Київський, Новоросійський (Одеський) і Львівський університети, а також Комісія по описанню губерній Київського учбового округу, Південно-західний відділ Російського Географічного товариства. Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка у Львові, Етнографічна комісія Українського наукового товариства в Києві. Розвиток передової етнографічної думки в Україні тісно пов'язаний з іменами Т.Г. Шевченка, І.Я. Франка, М.М. Коцюбинського, Лесі Українки, П.А. Грабовського, С.А. Подолинського. Цінний фактичний матеріал міститься також у дослідженнях з етнографії М.Ф. Сумцова, В.Д. Шухевича, Я.Ф. Головацького, П.П. Чубинського і особливо — Ф. К. Вовка (Волкова). Важливе значення для етнографії України мають публікації Д. І. Яворницького, згодом академіка АН України [<http://uk.wikipedia.org>].

Як невід'ємна частина, міждисциплінарна галузь пліч-о-пліч з етнографією розвивалась і українська етнопедагогіка. Термін „народна

педагогіка” увів у 1857 році видатний український культурний діяч Олександр Духнович. Саме у середині XIX століття відбувається становлення української етнопедагогіки як окремої наукової дисципліни, що і спонукало досліджувати творчий доробок представників даного історичного періоду. Окрім того XIX століття було насичене подіями, які мали виняткове значення як в загальносвітовому контексті, так і для українського народу зокрема. Це стосується і реформації системи освіти, посилення національно-культурного руху тощо.

Розвиток етнопедагогіки тісно пов'язаний з іменами Михайла Максимовича, Миколи Костомарова, Павла Чубинського, Миколи Сумцова, Володимира Шухевича, Федора Вовка, Дмитра Яворницького та багатьох інших видатних діячів української культури. Значний внесок у розвиток українського народознавства зробили письменники: Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Іван Нечуй-Левицький, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський та ін. Особливу увагу слід приділити персоні Павла Платоновича Чубинського, оскільки і нині зібране невтомним дослідником багатство залишається фактично недоступним. Звідси і актуальність дослідження.

Як бачимо, традиційна спадщина народної педагогіки надзвичайно багата, її використання у вихованні дитини матиме плідні результати і в умовах сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма „Освіта” („Україна XXI століття”). – К.: Райдуга, 1994. – С. 3-12.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України, № 29 від 18 липня 2001 р.
3. Формування творчої особистості засобами етнопедагогіки: Метод. рекомендації / Укл. С.К.Стефанюк. – К.: ІСДО, 1995. – 176 С.
4. Яценко Т. ”Темного луку калина, чесного батька дитина...” Родинне

виховання засобами народної обрядовості // Рідна школа. – 1997. – №7-8. – С.14-18.

The Ukrainian ethnopedagogics, ethnography and national education.

Becoming development of the Ukrainian ethnopedagogics.

In clause genesis of the Ukrainian ethnopedagogics and an opportunity of use of its priceless heritage in conditions of modern school is briefly described.

Keywords: ethnopedagogics, national school, education.

Украинская этнопедагогика, этнография и национальное воспитание. Становление и развитие украинской этнопедагогики.

В статье кратко описывается генезис украинской этнопедагогики и возможности использования её бесценного наследия в условиях современной школы.

Ключевые слова: этнопедагогика, национальная школа, воспитание.

Відомості про авторів

Силко Євген Миколайович

Чернігівський державний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка

аспірант кафедри естетичного виховання

м. Чернігів, пров. Сосновий № 22

тел. 3-00-25